

Živa Grafenauer Ekart, pedagoginja na Osnovni šoli Duplek in asistentka na Univerzi v Mariboru, Pedagoška fakulteta
Dr. Tina Vršnik Perše, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta
Dr. Andrej Ekart, okrožni sodnik na Okrožnem sodišču v Mariboru

PRAVNI VIDIK SODELOVANJA MED ŠOLO (UČITELJI) IN STARŠI V OSNOVNI ŠOLI

*Legal Aspect of Cooperation Between School/Teachers and Parents in
Primary School Setting*

IZVLEČEK

V številnih raziskavah so ugotovili pozitivne učinke sodelovanja med šolo in starši, vendar to ne predstavlja edinega razloga za sodelovanje med njimi. V prispevku ugotavljamo, da imajo starši v skladu z Ustavo Republike Slovenije, mednarodnimi pogodbami, ki jih je RS ratificirala, ter v skladu z veljavno zakonodajo pravico in dolžnost odločati o izobraževanju svojih otrok. Glavni namen sodelovanja med šolo in starši je največja otrokova korist, v članku pa je podan strokovni pregled področij in aktov, ki urejajo sodelovanje šole in staršev, ter dileme, ki se pri tem pojavljajo. Ugotavljamo, da predstavlja mediacija priložnost, ki lahko prispeva k reševanju sporov med šolo in starši.

Ključne besede: dom (starši), šola, sodelovanje med šolo in domom, Ustava RS, ZOFVI, ZOsn

ABSTRACT

Numerous studies have found positive effects of school-home collaboration, but this is not the only reason for that collaboration. Namely, in the article we found out that, in accordance with the Constitution of the Republic of Slovenia, international treaties ratified and published by the Republic of Slovenia, as in accordance with applicable legislation in the Republic of Slovenia parents have the right and duty to decide on the education of their children. The main purpose of cooperation between school and home is the best interests of the child. The article provides an expert overview of legal acts that regulate the cooperation between school and parents and the dilemmas that arise in this field. Mediation can be a proper way to resolve disputes between school and parents.

Keywords: home (parents), school, cooperation between school and home, Constitution of the Republic of Slovenia, school legislation

UVOD

Sodelovanje med šolo in starši predstavlja pomemben del vzgojno-izobraževalnega procesa. Pri tovrstnem sodelovanju sta pomembna dva vidika: 1. pedagoški, v skladu s katerim tovrstno sodelovanje omogoča optimalen otrokov razvoj (Keogh, 1996), in 2. pravni, po katerem imajo starši pravico in dolžnost odločati o izobraževanju svojih otrok (54. člen Ustave Republike Slovenije, 1991; v nadaljevanju Ustava, 1991). Namen pričujočega članka je podati strokovni pregled področij in aktov, ki urejajo sodelovanje šole in staršev, ter predstavitev dilem, ki se lahko pojavijo pri uporabi tovrstnih pravnih aktov.

POMEN SODELOVANJA MED ŠOLO IN DOMOM

Šola in družina predstavljata dve okolji, ki imata skupno nalogo, to je izobrazba, vzgoja in socializacija otrok. Če želita to nalogo dobro opraviti, je nujno, da se med seboj

povezujeta (Braun, 2010; Henderson in Mapp, 2002). Povezovanje in sodelovanje med njimi omogoča optimalni otrokov razvoj in njegov uspeh v šoli (Krumm, 2001, glej tudi Kalin, 2008). V sodobnem času bi naj sodelovanje med starši in učitelji težilo k razvoju partnerskega odnosa, ki predpostavlja zmanjšanje moči posameznega segmenta in porazdelitev odgovornosti (Hornby in Lafaele, 2011; Sacher, 2008) ter medsebojno podporo, spoštovanje in zaupanje (Juul in Jensen, 2009).

PRAVICA DO IZOBRAŽEVANJA

Temelj za pravno ureditev šolstva v Sloveniji je podan v 57. členu Ustave (1991), ki določa, da je izobraževanje svobodno in da država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo (prvi in tretji odstavek 57. člena Ustave, 1991). Nadalje, drugi odstavek 57. člena Ustave (1991) določa, da je osnovnošolsko izobraževanje obvezno. To pomeni, da odločitev o udeležbi v osnovnošolskem izobraževanju ni prepuščena svobodni izbiri

učencev ali njihovih staršev, ampak so starši dolžni svojega otroka vključiti v osnovnošolsko izobraževanje (Dežman, 2019). Starši pa imajo pravico, da sami svobodno izberejo med katerim koli javnim ali zasebnim osnovnošolskim zavodom, v katerem se bo njihov otrok izobraževal, oziroma se odločijo za izobraževanje na domu (5. člen Zakona o osnovni šoli, 1996, v nadaljevanju ZOsn, 1996). Vendar je treba pri tem upoštevati tudi omejitve, ki so vezane na šolski okoliš (prvi odstavek 48. člena ZOsn, 1996). Tako ne more roditelj, čigar otrok ima stalno ali začasno prebivališče v Mariboru, otroka vpisati v osnovno šolo v Hočah.

Prijateljska pomoč prostovoljcev je vse bolj cenjen varovalni dejavnik. Prostovoljci izboljšujejo kakovost otrokovega življenja, nudijo nove ugodne socialne izkušnje, otroke uvajajo v interesne dejavnosti in pomagajo še po mnogih drugih poteh.

(Dr. Anica Mikuš Kos)

STARŠEVSKA SKRIB – PRAVICA IN DOLŽNOST VZGAJATI IN IZOBRAŽEVATI SVOJE OTROKE

Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke (54. členu Ustave, 1991). To predstavlja t. i. starševsko skrb (prvi odstavek 136. člena Družinskega zakonika, 2017; v nadaljevanju DZ, 2017), ki jo izvajata oba starša sporazumno v skladu s koristjo otroka. To pomeni, da je za odločitve v zvezi z otrokom po navadi potrebno soglasje obeh staršev. Tako se postavlja vprašanje, ali učitelj za vsako soglasje, ki ga da v podpis staršem, potrebuje soglasje obeh staršev. Ali torej učitelj v času obveznega testiranja osnovnošolcev potrebuje tako soglasje matere kakor soglasje očeta, da zadosti vsem pravnim zahtevam v zvezi s samotestiranjem učencev? Načeloma bi se odgovor glasil da. Kaj pa če se starša o zadevi ne morate sporazumeti? V tem primeru ima učitelj več možnosti: 1. sam skuša zgladiti spor med staršema in jima predoči prednosti sporazuma za učenca, 2. ju napoti na center za socialno delo, ki jima nato pomaga pri sklenitvi sporazuma, ali 3. jima predlaga pomoč mediatorja (prvi odstavek 151. člena DZ, 2017). Če se starši ne morejo zediniti o vprašanih, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, obstaja še zadnja možnost, in to je, da o tem odloči sodišče (četrti odstavek 151. člena DZ, 2017).

ZAKONODAJA NA PODROČJU OSNOVNEGA ŠOLSTVA

Na zakonskem nivoju je področje osnovnega šolstva ne glede na to, ali gre za javne ali zasebne osnovne šole, urejeno predvsem z ZOsn (1996) in Zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI, 1996, v nadaljevanju ZOFVI, 1996). Na temelju omenjenih zakonov so izdani številni podzakonski predpisi.

REŠEVANJE SPOROV IN POSTOPKOVNA PRAVILA

Kot v vsaki interakciji med ljudmi tudi v vzgojno-izobraževalnem procesu prihaja do trenj, nezadovoljstva in sporov. V razmerjih med učenci, starši in učitelji morajo

biti zmeraj v ospredju koristi otrok, kar velja zlasti v primeru nastanka konfliktov. V primeru sporov ali problemov v vzgojno-izobraževalnem procesu je treba najprej energijo in napor vložiti v poskus pomiritve, usklajevanja in sporazumne rešitve spora (Cerar, 2011). Pri tem igrajo učitelji in ravnatelj s svojim strokovnim znanjem in izkazovanjem razumevanja za položaj drugega izjemno pomembno vlogo. Če starši in šola ne morejo doseči

soglasja, odloči o tem sodišče v skladu s koristjo otroka (Novak, 2004).

Odločanje o pravicah in dolžnostih učencev je v ZOsn (1996) urejeno v členih od 60. a do 60. c. Če za posamezno odločitev ni posebej določen pristojni organ, odloča o pravicah in dolžnostih učenca na prvi stopnji ravnatelj (prvi odstavek 60. b-člena ZOsn, 1996). O pritožbah v zvezi z uresničevanjem pravic in dolžnosti otroka oziroma učenca odloča pritožbena komisija (tretji odstavek 60. b-člena ZOsn, 1996). V praksi starši večkrat izrazijo svoje nezadovoljstvo z delom šole oz. posameznih učiteljev, tako da pošljejo pritožbe oziroma prijave na inšpekcijo, ki je pristojna za šolstvo. Nadzor nad izvajanjem določb ZOsn (1996) je namreč v pristojnosti šolske inšpekcije (100. člen ZOsn). Na podlagi 11. člena Zakona o šolski inšpekciji (1996, v nadaljevanju ZSolI, 1996) se med drugimi tudi na podlagi pobude roditelja, skrbnika, rejnika in sveta staršev opravi izredni nadzor. V letu 2019 je Inšpektorat RS za področje šolstva prejel 791 pobud/prijav/pritožb za izredni nadzor, od katerih je bilo 406 potrjenih kršitev. Okoli 55 % pobud se je nanašalo na osnovno šolo. Med pobudniki je bilo največ anonimnih pobudnikov in staršev (skrbnikov) (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Inšpektorat Republike Slovenije za šolstvo in šport, 2020).

PREŠOLANJE UČENCA

Glede na to, da je osnovnošolsko izobraževanje obvezno, učenec ne more biti izključen iz osnovne šole, dokler je šoloobvezen. Če je npr. potrebno, da se učenca iz učnih ali vzgojnih razlogov prešola na drugo šolo, je to mogoče, če ta s tem soglaša. Prešolanje mora biti izvedeno ali v soglasju s starši ali na zahtevo staršev (drugi odstavek 54. člena ZOsn, 1996). Šola mora za prešolanje pridobiti soglasje obeh staršev, saj starševsko skrb praviloma izvršujeta oba starša skupno. Iz vzgojnih razlogov pa se lahko učenca prešola na drugo šolo celo brez soglasja njegovih staršev (tretji odstavek 54. člena ZOsn, 1996). Vendar pa mora šola pred odločitvijo o prešolanju učenca pridobiti mnenje centra za socialno delo in soglasje šole, v katero bo učenec prešolan. V zvezi s prešolanjem otroka je bilo v RS obravnavanih več sodnih primerov (npr. U 1412/2016, IV U 139/2011, U 1372/2011). V enem primeru je sodišče ugodilo tožbi učenca in odločilo, da se odpravi odločba o prešolanju učenca, ker je bila izdana brez soglasja njegove zakonite zastopnice (matere). V drugem primeru je ravnatelj osnovne šole odločil, da se

učenec zaradi vzgojnih razlogov prešla na drugo šolo brez soglasja staršev. Na to odločbo so se starši pritožili. Sodišče je tožbo staršev zavrnilo in poudarilo, da je treba upoštevati pravice do varnosti in dostojanstva drugih otrok in članov učiteljskega zbora, ki so bili z ravnanji določenega otroka ogroženi.

ODLOŽITEV ŠOLANJA

V zakonodaji je sodelovanje med šolo in starši eksplicitno predvideno tudi v primeru želje po odložitvi šolanja (bodočega) učenca. O odložitvi začetka šolanja in odložitvi šolanja med šolskim letom v 1. razredu odloči ravnatelj na podlagi obrazloženega mnenja strokovne komisije, ki jo sestavljajo šolski zdravnik, svetovalni delavec ter vzgojitelj oziroma učitelj (drugi odstavek 60. b-člena ZOsn, 1996). Pred tem se lahko na željo staršev na podlagi 46. člena ZOsn (1996) ob vpisu otroka v osnovno šolo ugotavlja pripravljenost otroka za vstop v šolo. Če starši predlagajo odložitev šolanja, je ugotavljanje pripravljenosti otroka za vstop v šolo obvezno. Prav tako se lahko učencu med šolskim letom v 1. razredu na predlog staršev iz zdravstvenih in drugih razlogov odloži šolanje za eno leto (47. člen ZOsn, 1996). Tudi v teh primerih se pojavljajo nesoglasja med šolo in starši, kar kaže več sodnih primerov (npr. IV U 176/2013 in I U 870/2010). V tožbi očeta je upravno sodišče odločilo v njegov prid, saj se je z odložitvijo šolanja strinjala le mati otroka, ne pa tudi otrokov oče (glej 45. člen ZOsn, 1996). V naslednjem primeru je sodišče ugodilo tožbi staršev, saj starša pred izdajo dokončne odločbe nista imela možnosti pritožbe. Vidimo torej, da mora biti šola pri odločanju o odložitvi šolanja pozorna, da pri tem upošteva vsa postopkovna pravila.

VZGOJNO DELOVANJE ŠOLE

Kot enega ključnih vidikov pravne ureditve vzgojno-izobraževalne dejavnosti velja izpostaviti vzgojno delovanje šole in pomembno vlogo staršev pri tem. Vzgojno delovanje šole obravnava ZOsn (1996) v 60. č- do 60. g-členu. Zakon določa, da vzgojni načrt šole vsebuje tudi vzgojne dejavnosti in oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši ter njihovo vključevanje v uresničevanje vzgojnega načrta (60. d-člen ZOsn, 1996). Pri pripravi vzgojnega načrta sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši, sprejme pa ga svet šole (60. d-člen ZOsn, 1996). Člen 60. e ZOsn (1996) določa, da je vzgojni načrt osnova za sprejem pravil šolskega reda. Pomembna zakonska zahteva je, da pri pripravi pravil šolskega reda sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši, pravila pa sprejme svet šole na predlog ravnatelja, ki si predhodno pridobi mnenje učiteljskega zbora in sveta staršev. Torej je nujno, da

tako pri pripravi vzgojnega načrta kakor pri pripravi šolskega reda sodelujejo starši.

Če učenec krši svoje dolžnosti, šola izvede vzgojne ukrepe (60. e-člen ZOsn, 1996). Prvi ukrep je vzgojni opomin, ki ga lahko šola učencu v posameznem šolskem letu izreče največ trikrat, o vsakem pa mora starše seznanimi z obvestilom o vzgojnem opominu (60. f-člen ZOsn, 1996). Za učenca, ki mu je bil izrečen vzgojni opomin, je treba pripraviti individualizirani vzgojni načrt z opredelitvijo konkretnih vzgojnih dejavnosti, postopkov in vzgojnih ukrepov. Obrazložen pisni predlog za izrek vzgojnega opomina poda strokovni delavec šole razredniku, ki preveri, ali je učenec kršil dolžnosti in odgovornosti ter katere vzgojne dejavnosti in vzgojne ukrepe je za učenca šola predhodno že izvedla. Nato opravi pogovor z učenecem in njegovimi starši in po njem pisni obrazloženi predlog za izrek vzgojnega opomina. Ta predlog posreduje razrednik učiteljskemu zboru. Če oceni, da ni razlogov za izrek vzgojnega opomina, pa o tem seznani učiteljski zbor. Predpisano je tudi, da lahko učenec in njegovi starši podajo pisni ugovor razredniku ali šolski svetovalni službi ali ravnatelju glede vzgojnega delovanja šole. Če v 30 dneh ne dobijo pisnega odgovora oziroma če z njim niso zadovoljni, pa lahko dajo predlog za inšpekcijski nadzor (60. g-člen ZOsn, 1996). Iz navedenega je jasno razvidno, da je na vzgojnem področju sodelovanje med šolo in starši oz. skrbniki učencev nujno. To velja ne le v primerih, ko gre za ukrepe, ki temeljijo na navedenih pravnih podlagah, ampak (še bolj) v primerih, ko pri vzgojnem ravnanju in ukrepanju uporabljamo pedagoške pristope.

OBLIKE SODELOVANJA S STARŠI

Oblike sodelovanja šole s starši so predmet urejanja ZOFVI (1996). Ta med drugim določa, da med organe osnovnih šol spadata tudi svet šole (členi 46–48 ZOFVI, 1996) in svet staršev (66. člen ZOFVI, 1996). Gre za organa, ki v upravljalnem, organizacijskem in participativnem smislu omogočata vključevanje staršev v delo osnovne šole. Svet šole sestavljajo trije predstavniki ustanovitelja, pet predstavnikov delavcev in trije predstavniki staršev in ima številne pristojnosti. V svetu staršev pa ima vsak oddelek šole po enega predstavnika. Kot navaja Zaman (2009), je svet staršev posvetovalni organ, ki podaja mnenja k zakonsko določenim zadevam, hkrati pa je tudi svetovalni organ, ki samoiniciativno svetuje šoli, lokalni skupnosti, državnim institucijam ali komu drugemu. Z delovanjem sveta šole in sveta staršev se izpolnjuje načelo sodelovanja učiteljev in drugih strokovnih delavcev šole s starši, ki je zapisano v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011 in v skladu s katerim je treba s starši »doseči soglasje o temeljnih ciljih vzgojno-izobraževanega dela in dogovor, da si bodo za doseg te

“

Pozitivni psihosocialni procesi v šoli so pomembni za vse šolske otroke. Vendar so največjega pomena za otroke, ki odrasčajo v neugodnih družinskih socialnih okoljih in za otroke, ki so doživeli vojna dogajanja in begunstvo. Pri teh otrocih dobijo značaj varovalnih dejavnikov.

(Dr. Anica Mikuš Kos)

”

ciljev prizadevali vsi« (Krek in Metljak, 2011: 116). Skladno s tem načelom so dolžni s starši sodelovati tudi ravnatelj, razrednik, šolska svetovalna služba in učitelji (49., 63., 67. in 119. člen ZOFVI, 1996).

SKLEP

Sodelovanje med šolo in starši temelji na pravnih normah in dognanjih pedagoške stroke. Za ravnatelje in učitelje je zlasti težavno, če se starša glede določenih vprašanj o izobraževanju in vzgoji otroka ne moreta zediniti. Kako naj v takem primeru ravna šola, glede na to, da starša izvršujeta starševsko skrb skupno? V prvi fazi mora učitelj (po potrebi skupaj z ravnatejem ali šolsko svetovalno službo) poskušati zgladiti spor med staršema. Učitelj je namreč tisti, ki ima oz. bi naj imel tako strokovno znanje kakor izkušnje s sve-

tovanjem staršem. Če pa učitelj tega ne uspe, zakonodaja v takih primerih predvideva vključitev centra za socialno delo, ki naj staršem pomaga doseči sporazum. Prav tako pa zakonodaja vzpodbuja uporabo mediacije. Mediacija namreč predstavlja obliko reševanja sporov, v okviru katere dve strani poenotita stališča glede določenega problema. Menimo, da bi bilo v prihodnje smiselno razširiti uporabo mediacije že v šolah in učitelje spodbujati k izobraževanju s tega področja. S tem bi učitelji po eni strani pridobili ustrezna znanja in veščine za uspešno reševanje sporov in nesoglasij s starši, po drugi strani pa bi postali dodatno usposobljeni za pomoč in svetovanje staršem, ki se ne morejo sporazumeti o vprašanjih, ki se nanašajo na vzgojo njihovih otrok. Mediacija v šolskem okolju tako predstavlja priložnost za sprejemanje odločitev, ki bodo v največjo otrokovo korist.

VIRI IN LITERATURA

Braun, K.-H. (2010). Kooperation von Schule, Elternhaus und Kinder- und Jugendhilfe. V: Pfundtner, R. (ur.), *Grundwissen Schulleitung 1: Handbuch für das Schulmanagement* (str. 304–320). Köln: Carl Link.

Cerar, M. (2011). Koliko prava potrebuje šolstvo. *Uprava*, 9 (1), 85–102.

Dežman, A. (2019). 54. člen. V: Avbelj, M. (ur.), *Komentar Ustave Republike Slovenije* (str. 472–476). Ljubljana: Nova univerza, Evropska pravna fakulteta.

Družinski zakonik (DZ), *Uradni list RS*, št. 15/17, 21/18 – ZNorg, 22/19, 67/19 – ZMatR-C in 200/20 – ZOOMTVI.

Henderson, A. T., Mapp, K. L. (2002). *A new wave of evidence: The impact of school, family and community connections on student achievement*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.

Hornby, G., Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: an explanatory model. *Educational Review*, 63(1), 37–52.

Juul, J., Jensen, H. (2009). *Od poslušnosti do odgovornosti*. Radovljica: Didakta.

Kalin, J. (2008). Partnerstvo učiteljev in staršev z vidika zagotavljanja boljše učne uspešnosti učencev. *Sodobna pedagogika*, 59(125/5), 10–28.

Keogh, J. (1996). Governmentality in Parent-Teacher Communications. *Language and Education*, 10(2/3), 119–131.

Krek, J., Metljak, M. (ur.). (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Krumm, V. (2001). Das Verhältnis von Elternhaus und Schule. V: Roth, L. (ur.), *Pädagogik. Handbuch für Studium und Praxis* (2. überarbeitete und erweiterte Auflage) (str. 1016–1029). München: Oldenburger Wissenschaftsverlag.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Inšpektorat Republike Slovenije za šolstvo in šport. (2020). *Letno poročilo Inšpektorata Republike Slovenije za šolstvo in šport za leto 2019*. Objavljeno na https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavu/IRSSS/POROCILA/Letno-porocilo-IRSSS_2019.pdf (dostopno 23. 10. 2021).

Novak, B. (2004). Šola in otrokove pravice. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Sacher, W. (2008). *Elternarbeit. Gestaltungsmöglichkeiten und Grundlagen für alle Schulleitenden*. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt.

Ustava Republike Slovenije (*Uradni list RS*, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a).

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI; *Uradni list RS*, št. 12/96, 23/96, 22/00, 64/01, 108/02, 34/03, 79/03, 65/05, 118/06, 129/06, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16 – popr. in 25/17 – VZaj, 123/21).

Zakon o osnovni šoli (ZOsn; *Uradni list RS*, št. 12/96, 33/97, 59/01, 71/04, 53/05, 60/06, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16).

Zakon o šolski inšpekciji (ZSol; *Uradni list RS*, št. 29/96, 91/05).

Zaman, A. (2009). Možnosti participacije staršev v slovenskem osnovnošolskem sistemu – realnost ali utopija. V: Cankar, F., Deutsch, T. (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev. Sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.